

кореляція між мотивацією самоповаги (прагнення вчитися для підвищення самооцінки) та довготривалою пам'яттю. Очевидно, необхідно ще раз провести аналогічне дослідження для перевірки даного зв'язку, щоб впевнитися, що він виник не внаслідок дії побічних змінних, які забруднюють результати дослідження, а як результат певних психологічних особливостей досліджуваних.

Отже, дана стаття підтверджує наявність зв'язків між різними видами пам'яті та мотивації, які представлені додатними та від'ємними кореляціями середньої сили. Один з важливих висновків, який треба зробити після даного дослідження – це взаємозалежний зв'язок мотивації та пам'яті (при зростанні однієї зі змінних разом з нею зростає й інша). При підвищенні пізнавальної мотивації зростає також післядовільна й оперативна пам'ять; при покращенні продуктивності мимовільної пам'яті можливе також збільшення рівня мотивації досягнення і т.д. Також, важливо відмітити, що отримані зв'язки між змінними є логічно обумовленими та, у більшості, такими, що не викликають запитань. Проте, був виявлений зв'язок, природа якого залишається неочевидною та потребує додаткового вивчення і перевірки або спростування.

Алина Бахвалова, студ.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев

ОСОБЕННОСТИ СВЯЗИ МОТИВАЦИИ И РАЗНЫХ ВИДОВ ПАМЯТИ

В статье рассмотрено исследование, посвященное поиску корреляционных связей между шкалами опросника ШАМ (шкала академической мотивации) и результатами диагностики шести видов памяти – непроизвольной, произвольной, послепроизвольной, кратковременной, оперативной и долговременной. Для исследования памяти использовался авторский стимульный материал, созданный по аналогам уже существующих методик П.И. Зинченко, Н.В. Зверевой и других. Выборка состояла из 30 студентов, а обработка результатов была выполнена с помощью статистической компьютерной программы SPSS.

Ключевые слова: память, непроизвольная память, произвольная память, послепроизвольная память, кратковременная память, оперативная память, долговременная память, академическая мотивация, мотивация познания, корреляция.

Alina Bakhvalova, student

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

FEATURES OF CONNECTIONS BETWEEN MOTIVATION AND DIFFERENT MEMORY'S TYPES

There is the research about finding connections and correlations between scales of the test SAM (scale of academic motivation) and diagnostic results of six memory's types – involuntary memory, voluntary memory, after-voluntary memory, short-term memory, operational memory, long-term memory in this article. The research was done with author's test tasks that were made especially for this one study. These tasks were constructed after next famous memory's tests of Zinchenko, Zvereva etc. The respondents of this research were 30 students and data processing was made by help of statistic computer program SPSS.

Keywords: memory, involuntary memory, voluntary memory, after-voluntary memory, short-term memory, operational memory, long-term memory, academic motivation, cognition motivation, correlation.

УДК: 159.953.2+952.3

Ольга Бойко, студ.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ВІДГОМІН "ПСИХІЧНОГО ПЕРЕХРЕСТЯ" В ЕПОХУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ НА ПРИКЛАДІ ЖАННИ Д'АРК

У статті розглянуто дослідження, присвячене аналізу феномену голосів Жанни Д'Арк, за допомогою методу аналізу документів. В статті висвітлено поняття зміненого стану свідомості та особливості їх протікання під впливом релігії та церкви. Пояснюються архаїчні прояви психіки та представлена концепція "двопалатного розуму" Дж. Джейнса. На прикладі Жанни Д'Арк розглядається явище "психічного перехрестя", за якого прояв винятковості однієї людини створює напруження у суспільстві, що неодмінно призводить до його психологічного зростання.

Ключові слова: феномен голосів Жанни Д'Арк, змінені стани свідомості, архаїчні прояви психіки, концепція "двопалатного розуму" Дж. Джейнса, явище "психічного перехрестя".

У свій час Платон зауважив: "Марення – це зовсім не хвороба, а, навпаки, найбільше з благ, дарованих нам богами". Маренню передують стан зміненої свідомості. ЗСС характеризується якісним зсувом у характері психічного функціонування [8]. За визначенням А.М. Людвіга, до них відносяться психічні стани, індуковані різними фізіологічними, психологічними чи фармакологічними прийомками або засобами і розпізнавані самим суб'єктом або спостерігачем як досить виражене відхилення від стану неспання [20].

Протягом віків людство формувало індивідуальні засоби досягнення зміненого стану свідомості. За за-

Список використаних джерел

1. Альманах психологических тестов. – М., 1995. – С. 88–118.
2. Андроникова Е.А. Методы исследования восприятия, внимания и памяти: Руководство для практических психологов / Е.А. Андроникова, Е.В. Заика. – Харьков, 2011. – 161 с.
3. Гжегоцький М.Р. Фізіологія людини / М.Р. Гжегоцький, В.І. Філімонов. – Київ: Книга плюс, 2005. – 494 с.
4. Дзапарова Л.К. Мотивационные аспекты нарушений памяти при алкогольной зависимости: отсутствие мотивации к запоминанию или мотивация к забвению? / Л.К. Дзапарова, Т.И. Букановская // МНИЖ (Международный научно-исследовательский журнал). – 2013. – № 5–3 (12). – С. 52–56.
5. Немов Р.С. Психология: Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений: В 3 кн. – 4-е изд. / Р.С. Немов. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – Кн. 1: Общие основы психологии. – 688 с.
6. Нуркова В.В. Общая психология. В 7 т.: учебник для студ. высш. учеб. заведений / под ред. Б.С. Братуся. – Т. 3. Память / В.В. Нуркова. – М.: Академия, 2006. – 320 с.
7. Опросник "Шкалы академической мотивации" / Гордеева Т.О., Сычев О.А., Осин Е.Н. – Психол. журнал. – 2014. – Т. 35. – № 5. – С. 98–109.
8. Осинина Т.М. Основные подходы к понятию "воспроизведение" в отечественной и зарубежной психологии / Т.М. Осинина // Альманах современной науки и образования. – 2009. – №12–2. – С. 110–113.
9. Толстых Е.М. Проблемы активизации и организации познавательной деятельности студентов в медицинском вузе/ Елена Михайловна Толстых // Инновации в науке. – 2014. – № 39. – С. 153–157.

Надійшла до редколегії 02.02.16

уваженням Ч. Тарта, "багато примітивних народів вважають, що практично кожна нормальна доросла людина здатна входити в транс або може стати одержимим богом, а той, хто нездатний на це, вважається психологічним калікою" [12]. Е. Бургіньон вказує, що змінені стани свідомості можуть бути культурно обумовленими. Досліджуючи різні племена, дослідниця прийшла до висновку, що вони мають багато спільного. Так, у кожному племені люди намагаються встановити контакт з духами за допомогою ЗСС, це робиться традиційним шляхом та є важливою передумовою становлення зрілості кожного члена племені; духи є більш менш зна-

йомими, отже людина знає, чого їй очікувати; при застосуванні практик входження до ЗСС обов'язково присутній досвідчений, який знає, що і як треба робити. Бургіньон наводить приклад шамана з племені Сіу на ім'я Джон Кульгавий Олень, який у свої 16 років відправився до священної гори "Ями видіння", щоб побачити свої перші видіння. Він залишився насамоті протягом чотирьох днів без їжі. Не залишаючись наодинці до цього ніколи, хлопчик відчував страх. Кульмінацією стало "відкриття", він відчув, що поруч з ним знаходиться якийсь великий птах. Злякавшись, Джон починає співати та молитися. Водночас він продовжує чути голоси та бачити видіння. З ним говорить його предок. Наприкінці четвертого дня це випробовування закінчується. Таким чином, пройшовши цю ініціацію, Джон стає чоловіком, тобто вже справжнім членом свого племені [3].

У епоху Середньовіччя яскравим прикладом ЗСС слугують релігійні та містичні переживання. Історія насичена багатьма цікавими прикладами, які пов'язані з божественним провидінням та одкровенням.

Релігійно-містичні стани. Релігія сама по собі не тільки не викликає душевні захворювання, але і до появи наукової психіатрії та психотерапії в чомусь допомагала людям справлятися з психічними і навіть тілесними недугами. Проте в певних умовах, при певному складі особистості, зокрема істеричному, або при генетичній схильності до психічних розладів релігія визначає змістовний аспект психопатологічних переживань.

Поняття "містика", "містицизм", "містичний" мають безліч смислових відтінків. Термін походить від грец. *mystika* – таїнство, надприродне, божественне. У сучасному тлумаченні воно має такі основні значення: 1) релігійна віра в безпосереднє спілкування людини з потойбічним світом; [5] 2) щось незрозуміле, загадкове; 3) релігійна практика, метою якої є переживання екстазу "безпосереднього єднання" з Богом [14].

"Містична маячня" в психіатрії визначається як психопатологічне явище, що характеризується вираженням містичним змістом хворобливих переживань, переконання пацієнта в тому, що з ним і навколишніми відбувається щось незрозуміле, загадкове. До містичного бреду відносяться хворобливі ідеї релігійного змісту, твердження про спілкування з потойбічним світом [2].

Будучи невід'ємною частиною людського буття, містичні переживання знайшли своє втілення в Біблії. Прикладами божественних одкровенень є слухання Мойсеем оклику бога Яхве з охопленого полум'ям тернового куща, насичена містичною символікою картина явлення бога іудейському пророку Іезекія, почутий Савлом голос Христа на шляху в Дамаск, апокаліптичні видіння Іоанна Богослова [4].

Містицизм у філософії – напрямок, представники якого наполягають на обмеженості звичайних способів пізнання істини – відображення матеріального світу в свідомості людини шляхом порівняння, аналізу, синтезу, абстрагування та узагальнення. Найбільш істотним для них є безпосереднє спілкування між суб'єктом, який пізнає, і абсолютним предметом пізнання – сутністю всього або божеством. На думку Б. Рассела, містична філософія спиралася на віру в здатність інтуїтивного проникнення, на віру в єдність і відмову прийняти в чому-небудь протилежність або відмінність; на заперечення реальності часу [17].

Особливе місце в середньовічній містичній філософії займає Я. Беме. У дитинстві він був звичайним пастухом, а після того як у сільській школі навчився читати і писати, став підмайстром шевця в Герлиці. Я. Беме був природженим ясновидцем.

Як пише Р. Штейнер [21], одного разу в крамницю, де працював маленький Якоб, зайшов невідомий чоловік і запитав пару чобіт. Хлопчик не міг продати їх за

відсутності господаря. Незнайомець вийшов, але, повернувшись через деякий час, вимовив: "Якоб, ти малий, але колиш ти станеш зовсім іншою людиною, яка здивує світ". У зрілі роки Я. Беме, побачивши відблиск сонця на олов'яній посудині, відчув, що володіє ключем до загадкової мови природи. Він жив як відлюдник, продовжував займатися своїм ремеслом, записував голоси, які звучали в ньому, коли він відчував у собі Духа. У картині світу, викладеної в трактаті "Аврора, або Ранкова Зірка в сходженні" [1], Я. Беме стверджував, що йому відкрилося: "справжня основа Божества; і як було до часів світу; і як створені були святі ангели і з чого, про падіння Люцифера" тощо.

Помітний слід в містичній філософії залишив Е. Сведенборг. Залучення до містики почалося для Е. Сведенборга раптово. У той час він перебував у Лондоні. Для обіду він ходив в одну таверну, маючи там у своєму розпорядженні особливу кімнату, де він міг спокійно віддаватися своїм роздумам. Одного разу, будучи голодний, він їв більше звичайного і раптом побачив, що кімната стала наповнюватися туманом, а на підлозі стало з'являтися безліч різних гадів. Туман перейшов в густу темряву; коли вона розсілася, гадів більше не було, а в кутку кімнати Сведенборг побачив сидячого чоловіка, оточеного яскравим сяйвом, який грізно сказав йому: "Не їж так багато!". Тут Сведенборг втратив зір; коли зір почав потроху повертатися, він побачив себе одного і у великому переляку поспішив додому, де провів ніч і наступний день в роздумі і нічого не їв. На другу ніч людина в сяйві з'явилася знову, одягнена в червону мантию, і сказала йому: "Я Бог, Господь, Творець і Визволитель. Я вибрав тебе, щоб пояснити людям внутрішній і духовний сенс писань. Я буду диктувати тобі те, що ти повинен писати". Після цього Сведенборг відчув, що відкрилися очі внутрішньої її людини, і з тих пір він став, не змінюючи зовнішнього місця, переноситися духом в небо, пекло і проміжний світ духів, де бачився і розмовляв з багатьма відомими йому особами, частиною недавно, а частиною і давно померлими" [11]. При безперервному, як йому здавалося, навіюванні згори, він створив свій основний філософський твір "Arcana Coelestia".

Використовуючи великий матеріал історичних свідчень, особистих листів, щоденників, В. Джеймс [16] встановив чотири критерії містичних переживань:

- Невимовність. Нemoжливiсть повною мiрою висловити словами сутнiсть свого переживання.
- Інтуїтивнiсть. Недоступне для тверезого розуму проникнення в глибини "iстини", що виражається одкровеннями, моментами внутрiшнього прояснення, незмiрно важливими для тих, хто його пережив.
- Короткочаснiсть. Накладає тимчасовi обмеження на мiстичне переживання – вiд пiвгодини до двох годин.
- Бездiяльнiсть волi. Пiдкреслюється довiльнiсть занурення в мiстичний стан за допомогою зосередження уваги, ритмiчних рухiв тiла тощо. Однак мiру просування довiльнiсть вольових актiв втрачається, воля вiдчувається паралiзованою.

Еліаде надає важливу роль світлу. У роботі "Досліді містичного світла" [15] він виділяє наступні типи переживань: 1) руйнівне, сліпуче світло, прикладом якого може бути досвід святого Павла по дорозі в Дамаск; 2) надзвичайно інтенсивне, надприродне світло, що опромінює матерію до самих глибин, але не руйнує її; 3) внутрішнє світло, що відчувається у всьому тілі з почуттям вознесіння вгору.

Дж. Перрі виділив вісім тем, що характеризують релігійні переживання при змінених станах свідомості [18]:

- Смерть. Зустрічі з покійними або зустрічі зі смертю.

- Відродження. Воскресіння, набуття нової особистості, нового імені.

- Мандри. Месіанські подорожі.

- Зіткнення з духами. Бісівські (демонічні) сили або духовна допомога.

- Космічний конфлікт. Добро і зло, світло і темрява.

- Чарівні повноваження. Телепатія, ясновидіння, здатність проникнення в чужі думки, здатність переміщати об'єкти.

- Нове суспільство. Реформаторство, радикальна зміна в суспільстві, в релігії.

- Божественний союз. Близькість або родинні стосунки з богом або з біблійними персонажами.

На думку Дж. Джейнса, голоси пов'язані з діяльністю "двопалатного розуму" [19], тобто з проявами архаїчної свідомості, коли у складних ситуаціях людина починає відчувати сильні вербальні галюцинації. Індивід бачить, відчуває чи чує те, чого насправді не існує. Завдяки галюцинаціям людина починає формувати власну реальність. Як правило, це спричинено зіткненням із різними зовнішніми перешкодами. Внаслідок чого, відбувається хворобливе для людини притискання її особистості. Індивід стає неспроможним розкрити себе та свою індивідуальність. Галюцинації є засобом пристосування до тих умов, які висуває суспільство. За допомогою "голосів" великі люди мали змогу якось проявити себе, вплинути на оточуюче, і, тим самим, якось його змінити. Не одразу, а з плином часу. Такі люди є своєрідними каталізаторами, за допомогою яких людство може зробити крок уперед.

Ф. Клікс, О. Фрейденберг, визначають архаїчне мислення як самі ранні форми пізнавальних, опосередкованих символами взаємодій людини зі своїм природним і соціальним оточенням [6].

Архаїчна свідомість відрізняється від мислення сучасної людини, так як воно інакше орієнтоване, або орієнтоване на містику, допускає перебування однієї істоти в декількох місцях одночасно [7]. Архаїчний свідомості властива риса докритичності [13].

За систематизації, проведеної Ф. Клікс, архаїчна свідомість має такі властивості, як високий ступінь злиття індивіда з навколишньою природою, високий ступінь інтеграції індивіда і соціальної спільноти, особи і роду, висока емоційна чутливість і афективна напруженість спілкування, іконічна повнота відтворення змісту пам'яті і діяльності уяви. У архаїчній свідомості є дві функції: непізнане, нове, незнайоме в подіях і явищах природи інтерпретується за аналогією з відомим, а також соціальні зв'язки будуються на основі мотивації залишитися одному, без людей, тобто базування на емоціях страху. Ф. Клікс також виділяє три стратегії архаїчної свідомості, пов'язані з передбаченнями подій: систематичне спостереження просторово-часових зв'язків і їх залежностей, умовиводи за аналогією на основі виділення подібних ознак, наслідування побаченому [6]. Особливості мислення, якими дослідники характеризують архаїчну свідомість, зустрічаються, на думку багатьох дослідників, у примітивних племен повсюдно [7].

Формування нового відбувається на зламі жорстких психологічних протиріччях – "психічних перехрестях". Кожен крок до нового рівня саморозвитку можливий за рахунок прокручування минулих, які зберігає пам'ять архаїчної свідомості. Можна сказати, що оновлене самоусвідомлення цивілізації, удосконалене та доповнене новими психічними вадами, знаходиться у постійній динаміці, де прогрес та регрес – є неодмінними та обов'язковими для якнайкращого засвоєння нового рівня.

Розкриття своєї природи через галюцинації, створює враження незвичайності, обдарованості, божественної сутності таких людей. ЗСС та різноманітні делірії

– це спосіб відійти від соціального притискання та забезпечити оптимальні умови для власного психічного пристосування. Великі люди випереджали свій час. З'являлися у кризові моменти історичних періодів.

Такі люди приваблювали своєю харизматичністю, новизною та неповторністю. Проте вони зовсім не вписувалися у жорсткі рамки, в які їх намагалися загнати влада чи церква. Дуже часто такі люди отримують визнання не в житті, а посмертно.

Багато причин можуть це пояснити. Головна з них – це не готовність суспільства у певний період часу прийняти щось нове та незвичне, яке виходить за рамки загальноприйнятих норм та моралі. Якщо стверджувати з погляду епохи Середньовіччя, то це залишки архаїчної свідомості, коли розум намагається трактувати реальність та будь-які прояви людини з точки зору інтересів церкви: чи це релігійно прийнятно, чи вступає в протиріччя з її поглядами.

У ході дослідження були проаналізовані матеріали протоколів звинувачувального процесу над Жанною Д'Арк, який відбувався в січні-травні 1431 року в місті Руан.

Перший прояв голосів Жанни Д'Арк датується, коли їй було близько 12–15 років. Це може вказувати на наявність у Діви такого психічного розладу, як шизофренія, оскільки саме цей вік є "найкращим" для прояву цього захворювання. Однак, ми не можемо однозначно та беззаперечно стверджувати, що це була шизофренія у повному її розумінні. Ми знаємо, що для появи психічного розладу шизофренії не достатньо лише соціальних умов (негативних зовнішніх стимулів, які несприятливо скажуться на психічному стані), а необхідна наявність і генетичного фактору, тобто генетичної обумовленості. Оскільки не збереглося майже ніяких відомостей про генеалогію Жанни Д'Арк, окрім фактів наявності у неї родини та деякої інформації стосовно батьків, тому ми не можемо стверджувати напевно. Шизофренією можна назвати продукт особистісного дисбалансу, який характеризується розпадом мисленевих та емоційних реакцій, перетворенням зовнішніх реальій під кутом неадекватного сприйняття реальності.

Скоріше, беручи до уваги продуктивну симптоматику (марення, галюцинації), ми можемо припускати про один з типів шизофренії, а саме – параноїдна шизофренія. Цей тип шизофренії характеризується домінуванням галюцинацій та делірію, при цьому ми не спостерігаємо яскраво виражених розірваності мови, афективних сплосчень чи кататонічних симптомів. Особливістю даного типу є обов'язкова наявність парафренного делірію. Парафренний делірій – найбільш важка форма маячного синдрому, більш важка, ніж параноя чи параноїд. Цей тип марення характеризується поєднанням марення величч і марення впливу. Як правило, хворі вважають себе великими людьми, які володіють фантастичними здібностями, і при цьому відчувають, що щось впливає ззовні на них, або переконані, що самі можуть чинити такий вплив (наприклад, спілкування зі своїми мареннями). У нашому випадку Жанна Д'Арк вірила у те, що вона послана Господом задля звершення великої місії – врятувати Францію та коронувати дофіна. Отже, присутні марення величч та віри в особливе призначення.

Зниження афекту, амбівалентність, порушення асоціацій у Жанни не спостерігається. Натомість деякою мірою наявний аутистичний спектр: заглибленість у власний світ, усамітнення, уникнення соціальних контактів, поглиблення у свої бачення, інтровертованість. Присутня емоційна лабільність, оскільки Жанна була дуже вразливою, часто посміхалася та плакала.

При шизофренії є ризик суїциду. З огляду біографії Жанни Д'Арк, можна констатувати, що вона хотіла втекти з в'язниці, стрибувши з вежі ("Вірно. Я хотіла бігти, та і зараз хочу. Це право кожного в'язня" [10]).

Сприйняття реально не існуючих об'єктів називається галюцинаціями. Голоси, які чула Жанна – це хибні галюцинації, тобто образи, які відрізняються від реальних об'єктів, не мають чіткої локалізації в просторі, виникають всередині (голоси в голові). Жанна усвідомлювала, що чує голоси тільки вона і більше ніхто. Галюцинації Жанни носили комплексний характер: слухові, зорові ("Я бачила їх своїми тілесними очима, так само добре, як я бачу вас" [9]), тактильні (на запитання судді, чи відчувала Жанна, обіймаючи своїх святих, якесь тепло чи щось подібне, вона відповіла: "Я не змогла б обіймати їх, не відчуючи їх або не доторкаючись до них" [9]), нюхові (на запитання судді чи пахли її образи приємно, Жанна відповіла "Звісно, вони пахли приємно" [9]). Також вони були вербальними. Носили імперативний характер (приказували їй, навіть, коли вона була невпевнена в своїх силах).

Галюцинації носили яскраво виражений релігійний зміст. Це обумовлюється соціокультурними чинниками, особливостями епохи Середньовіччя. Релігія для Жанни, очевидно, була спробою пояснити світ. Тут є кореляція з поняттям архаїчної свідомості, як ранньої форми пізнавальної діяльності. Спроба рефлексії навколишньої дійсності відбувається опосередковано через віру, церковні канони та зобов'язання. Жанна не була освіченою, тому пояснювала дійсність так, як могло дозволити її соціальне положення.

Незважаючи на її не писемність, Жанна Д'Арк була кмітливою та розумною. Її дипломатичні здібності та паритети на судовому процесі дивували та водночас лякали суддів. Мала вона й дуже добру пам'ять, оскільки добре пам'ятала свої відповіді і, тим самим, не давала себе заплутувати. Ці характеристики є показником відсутності порушень розумової діяльності Жанни, водночас вони ускладнюють пояснення феномену голосів. Оскільки при шизофренії відбувається розпад мислення. У Жанни цього не було.

Первинна спроба рефлексії та пояснення є водночас тим явищем, яке описав Дж. Джейнс як "двопалатний розум". Людина починає відчувати сильні слухові галюцинації у випадках, які відзначаються кризовими моментами. Нові умови, які висуває дійсність до людини, не завжди збігаються з її набутими вміннями вирішувати всі ситуації схоже. Тут відбувається дисонанс, де людина має вийти із зони комфорту, щоб освоїти нові способи розв'язання проблем. Не готовою може виявитись не тільки свідомість людини, але й сам організм. Мозок людини, її психіка, може включити механізми психологічного захисту тих проблем, які наразі людина сприйняти просто не може, в силу біологічних обмежень та психологічної неготовності. Людині важко прийняти складу ситуацію в силу неспроможності організму на даному етапі еволюції пристосуватися іншим шляхом. Таким чином, прийняття відбувається інакше, викривлено, через призму психологічних захистів та тієї суб'єктивної інтерпретації, на яку здатен індивід на певному етапі еволюції.

При зламних періодах людина починає чути голоси, навіть тоді, коли психічно здорова. Проте наразі її мозок не здатен сприйняти інформацію в силу емоційності та негативного характеру повідомлення. Психіка починає абстрагуватися, відволікає людину. Починає ніби "думати за неї", та продукує нове рішення проблеми, яке подається у сприйнятливій психічній формі. Дж. Джейнс вказує, що наразі відголоском "двопалатного розуму" може буде явище уявного друга.

Щодо феномену голосів Жанни, то слід сказати, що жила вона у непрості часи (війна, вторгнення англійців на землі Франції, у тому числі вона сама була свідком грабежів та насиль). Тому прояв "двопалатного розуму" можна вважати закономірним.

"Двопалатний розум" поєднується із релігійними переживаннями. Жанна в одному з протоколів зазначає, що запитувала у своїх "сестер" (як вона називала Св. Катерину та Св. Маргариту) стосовно того, чи може вона піти на певні поступки для церкви. Це висловлювання може розкрити цікаву картину, оскільки складається враження, що Жанна могла входити в контакт зі своїми "голосами" тоді, коли забажає того сама. Тобто викликати голоси довільно. Самостійно входити до релігійного трансу, тобто змінювати стан своєї свідомості.

Змінений стан спричинює зміни у мисленні, а саме повернення до архаїчної манери мислення, спотворення сприйняття у вигляді галюцинацій.

Ми можемо говорити, що усі галюцинації, які відчувала Жанна, можуть нести в собі якісь приховані бажання та фантазії, які були витіснені під впливом норм моралі, суспільства, церкви самою Дівою.

Нам відомо, що Жанна Д'Арк була людиною честі та гідності. Її запам'ятали як людину піднесеного почуття справедливості та обов'язку. Такою її виховали в малій соціальній групі (сім'ї). потім на її свідомість починає впливати церква та її обов'язки.

Тому можна припустити, що таке утискання особистості Жанни і водночас її підсвідоме неприйняття цього факту, виявилось у її голоси, які прославляли її, дозволяли відійти від канонічних законів та догм суспільства того часу.

Голоси слугують прагненням Жанни до свободи та незалежності у поведінці, але в релігійній суб'єктивній інтерпретації (бо інакше вона собі дозволити не могла). Голоси, наприклад, дозволяли їй безпечно проявити аніmus, чоловічий початок у жінки за К. Юнгом, у її жіночій натурі (походи, можливість носити чоловічий одяг). Звісно, таке прагнення не було "законним" у часи Середньовіччя. Тому Жанну можна вважати реформатором та однією з перших жінок, яка заявила та доказала про можливості жінки (не тільки фізичні, але й інтелектуальні).

Водночас голоси виражають і базові страхи чи конфлікти, які Жанна прагнула вирішити для себе. Її галюцинації були релігійного змісту і тому стосувалися релігійних питань "вічності", "життя" та "смерті". У цих базових категоріях відображається свідомість типового представника епохи Середньовіччя. Те релігійне тремтіння, яким пронизані почуття Жанни та її поведінка вже є показником негативного "закріпачення" її свідомості цензурою церкви. Водночас, Жанна вперше ставить проблему відокремлення свого власного Я та Бога від церкви. Для неї існує лише один, її Бог, якому вона вірить і за наказами якого вона діє. Бог один і церква не завжди вірно трактує його волю. Отже, ми бачимо вольову особистість, яка доказує свою правду і стоїть за нею до кінця.

Жанна стверджує, що за те, якщо вона збереже цнотливість, голоси пообіцяли їй місце в раю. Будучи вже поневоленою в Руані, вона вірила до останнього про спасіння її душі, що Бог її врятує, оскільки вона особлива, обрана для великої місії. Смерть її не торкнеться. Жанна боялася померти. Питання смерті стояло гостро для неї, адже відомо, що на одному з останніх засідань, під страхом смерті, Жанна погодилася відкритися від своєї віри та голосів. Страх перед смертю та феномен самозахисту і прагнення до життя є характерними для будь-якої людини, це відголоски ще архаїчного мислення. Прийняти смерть, значить, перейти на новий рівень самосвідомості. Жанна була готова і до цього.

Жанна Д'Арк спочатку намагалася пояснити страх перед смертю шляхом торгу з останньою. Вона надає цнотливість та прагне за це вічного, якщо вже не життя, то хоча б Рай після смерті. Ще одним моментом страху перед смертю у Жанни є усвідомлення її унікальності, того, що вона не може бути простою людиною. Вона обрана і її метою все це залишається звільнення

Франції від гніту англійців. Ми знову спостерігаємо марення величі та парафренного делірію.

Галюцинації Жанни Д'Арк – це також психологічний конфлікт між соціальним Я та духовним Я. Завдяки галюцинаціям Жанна могла повертатися до незадоволених аспектів своєї особистості. Таким чином, вона мала змогу "відновити", "присвоїти" своє "воно", яке було втрачене або деформовано під негативним впливом тогочасності. Боротьба протиріч в людині між зовнішнім та внутрішнім, це давня філософсько-психологічна проблема.

Повертаючись до голосів як засобу розкриття потенціалу особистості, слід особливо звернути увагу на потяг маскулітності у Жанни. Згідно описів, вона красива обличчям та фігурою, струнка. Незважаючи на виражені риси фемінності (приємний тихий голос, стрункість та форми фігури), Жанні подобалося сидіти на коні в блискучому озброєнні. На панцир одягала вона коротку блузу і чоловіче верхнє плаття. Голос її був тихий, лагідний, привабливий, вона говорила мало, слова її були прості навіть і в хвилини сильного піднесення. Жанна Д'Арк викликала глибоку повагу всім, була дуже невибаглива в їжі, легко переносила труднощі і позбавлення походів, часто проводила цілі дні на коні й ночі в обладуках. Можливо, що ця комбінація солдата та святої виникає на основі психосексуальної незрілості. За деякими свідченнями, Жанна Д'Арк не мала менструацій. Аменорея і відсутність статеві зрілості сильно пригнічували її сексуальний потяг. На тлі психічних і гормональних аберацій, якими страждала Жанна, можливо легше зрозуміти її ексцентричність, хоробрість, невгамовність, безстрашність, надзвичайну самовпевненість, потребу носити чоловічий одяг, релігійний фанатизм і обітницю цноти. Можливо, її захворювання також пов'язане, на генетичному рівні, з так званими синдромом Морріса (синдром тестикулярної фемінізації). Жінка з таким діагнозом володіє надзвичайною фізичною силою. Причому зовні вона може залишатися дуже привабливою — стрункою і високою. До всього іншого слід додати, що в екстремальних ситуаціях жінки з синдромом Морріса проявляють фантастичний героїзм. Дітородний орган – жіноча матка – при синдромі Морріса відсутня. Отже, ми спостерігаємо, що поруч із психічним розладом можна прослідкувати і можливий гормональний збій на генетичному рівні, який пояснює маскулітність Жанни.

Появу голосів може також пояснити припущення щодо порушення функціональних можливостей півкулі чи пів-

куль головного мозку внаслідок інфекційних захворювань, які були досить поширеними в епоху Середньовіччя.

Таким чином, історична постать Жанни Д'Арк може слугувати яскравим прикладом феномену "психічного перехрестя", де на зламі однієї психіки можна спостерігати еволюцію психіки цілих націй.

Список використаних джерел

1. Беме Я. Аврора, или Утренняя звезда в восхождении / Я. Беме. – СПб.: Азбука, 2000. – 410 с.
2. Блейхер В.М. Толковый словарь психиатрических терминов / В.М. Блейхер, И.В. Крук. – Т. 1-2. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996.
3. Бургинон Э. Измененные состояния сознания / Э. Бургинон // Личность, культура, этнос: современная психологическая антропология / Под ред. А.А. Белика. – М.: Смысл, 2001. – С. 405–461.
4. Хишам Ибн. Жизнеописание господина нашего Мухаммада, посланника Аллаха / Ибн Хишам // Хрестоматия по исламу: Пер. с араб. – М.: Наука: Вост. лит., 1994. – 238 с.
5. Иллюстрированный энциклопедический словарь. – М.: РИПОЛ Классик-БРЭ, 2001. – 1439 с.
6. Кликс Ф. Пробуждающееся мышление. У истоков человеческого интеллекта / Ф. Кликс. – М.: Прогресс, 1983.
7. Леви-Брюль Л. Первобытное мышление / Л. Леви-Брюль // Психология мышления. – М.: Изд-во МГУ, 1980. – С. 130–140.
8. Людвиг А. Измененные состояния сознания / А. Людвиг // Измененные состояния сознания / под ред. Ч. Тарта. – М., 2003.
9. Оболенский С.С. Жанна – Божья Дева / С.С. Оболенский. – УМКА-PRESS, 11, rue de la Montagne-Ste-Genevieve, 75005, Paris, 1988.
10. Райцес В.И. Процесс Жанны д'Арк / В.И. Райцес. – М.-Л.: Изд-во "Наука", 1964.
11. Соловьев Вл. Сведенборг (очерк). Статьи из энциклопедического словаря / Вл. Соловьев // Соловьев В.С. Собр. соч. – Т. 10. – Брюссель: Жизнь с Богом, 1966. – 498 с.
12. Тарт Ч. Измененные состояния сознания / Ч. Тарт: Пер. с англ. Е. Филиной, Г. Закарян. – М.: Изд-во Эксмо, 2003. – 288 с.
13. Турчин В.Ф. Феномен науки: Кибернетический подход к эволюции / В.Ф. Турчин. – Изд. 2-е. – М.: ЭТС, 2000.
14. Философский словарь / Под ред. И.Т. Фролова. – 6-е изд., перераб. и доп. – М.: Политиздат, 1991. – 560 с.
15. Элиаде М. Космос и история. Избранные работы / М. Элиаде: Пер. с фр. – М.: Прогресс, 1987. – 311 с.
16. James W. The varieties of religious experience / W. James. – Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1985. – 669 p.
17. Russell B. Mysticism and Logic, and other essays / B. Russell. – N. J.: Barnes & Noble Books, 1981. – 167 p.
18. Perry J.W. The far side of madness. Englewood Cliffs / J.W. Perry. – N. J.: Prentice-Hall, 1974. – 177 p.
19. Jaynes J. The origin of consciousness in the breakdown of the bicameral mind / J. Jaynes / Second ed. – Boston: Houghton Mifflin, 1976/1990.
20. Ludwig A.M. Altered States of Consciousness / A.M. Ludwig // Arch. Gen. Psych. – 1966. – Vol. 15. – P. 225–234.
21. Steiner R. Die Mystic im Aufgange des neuzeitlichen Geisteslebens und ihr Verhaltnis zur moderne Weltanschauung / R. Steiner. – 5 Aufl. Dornach, Schweiz, Steiner-Nachlassverwaltung, 1960. – 147 s.

Надійшла до редколегії 20.12.15

Ольга Бойко, студ

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ОТЗВУКИ "ПСИХИЧЕСКОГО ПЕРЕКРЕСТКА" В ЭПОХУ СРЕДНЕВЕКОВЬЯ НА ПРИМЕРЕ ЖАННЫ Д'АРК

В статье рассмотрено исследование, посвященное анализу феномену голосов Жанны Д'Арк, с помощью метода анализа документов. В статье освещено понятие измененного состояния сознания и особенности его протекания под влиянием религии и церкви. Объясняются архаичные проявления психики и представлена концепция "двухпалатного ума" Дж. Джейнса. На примере Жанны Д'Арк рассматривается явление "психического перекрестка", при котором проявление исключительности одного человека создает напряжение в обществе, что непременно приводит к его психологическому взрослению.

Ключевые слова: феномен голосов Жанны Д'Арк, измененные состояния сознания, архаичные проявления психики, концепция "двухпалатного разума" Дж. Джейнса, явление "психического перекрестка".

Olga Boyko, student

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

ECHOES OF "MENTAL CROSSING" IN THE MIDDLE AGES ON THE EXAMPLES OF JOAN OF ARC

In the article we present a study on the analysis of the phenomenon of the voices of Joan of Arc, by the method of document analysis. The article highlights the concept of altered States of consciousness and their particular course under the influence of religion and the church. Explains the archaic manifestations of the psyche and the concept of the "bicameral mind" by J. Janes. On the example of Joan of Arc deals with the phenomenon of "mental crossroads", which is a manifestation of exceptionalism of one person creates tension in society, which necessarily leads to his psychological growth.

Keywords: the phenomenon of the voices of Joan of Arc, altered States of consciousness, the archaic manifestations of the psyche, the concept of the "bicameral mind" by J. Janes, the phenomenon of "mental crossing".